

VOJENSKÉ ZDRAVOTNICKÉ LISTY

ROČNÍK LI

SRPEN 1982

ČÍSLO 4

355.721:615-07-08

NOVÉ VYŠETŘOVACÍ A LÉČEBNÉ METODY VE VOJENSKÝCH NEMOCNICÍCH

Pik. MUDr. Augustin ŠPÍREK, zdravotnická správa HT MNO

Problematika zavádění nových vyšetřovacích a léčebných metod v ústavech a zařízeních poskytujících odbornou a specializovanou léčebnou péči je z hlediska nemocných, zdravotnických pracovníků i celé společnosti problematikou závažnou a komplikovanou. Účelem tohoto sdělení je upozornit na některé úspěchy dosažené ve vojenském zdravotnictví v předcházejících letech a pokusit se konkretizovat naše snahy v této oblasti v letech nadcházejících.

Žijeme a pracujeme v období rozmachu vědeckotechnické revoluce, která s rozvojem přírodních a technických věd vyvolává prudký pokrok i v lékařství. Lékařské a farmaceutické vědy vyřešily v posledních letech řadu problémů, které přímo či nepřímo příznivě ovlivnily kvality péče o zdraví vojáků. Významné objevy v oblasti fyziky, chemie, biologie i matematiky umožnily rozšířit studium živých organismů až na molekulární úroveň. Poznáváme lépe a přesněji strukturu i funkci buněk a hlouběji chápeme fyziologické i patologické děje v lidském organismu. Došlo k novým poznatkům o stavbě a možnostech syntézy hormonů, enzymů a dalších biologicky aktivních látek, byly zjištěny nové poznatky o látkové výměně, dědičnosti, adaptabilitě a imunitních reakcích. Na základě těchto poznatků byla rozpracována celá řada preventivních a profylaktických opatření.

Vědecké objevy ve fyzice a pokrok techniky umožnily konstrukci složitých a nových vyšetřovacích i léčebných přístrojů, které zrychlily a zpřesnily diagnostiku řady častých chorob. Moderní přístroje umožňují dnes provádění složitých operací, dříve neuskutečnitelných, které vracejí zdraví desítkám a stovkám nemocných a raněných. Nové metody a nová zdravotnická

technika není vyhrazena jen pro ojedinělá špičková pracoviště a laboratoře, ale i ve vojenském zdravotnictví se používají ve většině nemocnic.

Vývoj zdravotnictví na celém světě ukazuje, že další zkvalitňování péče o zdraví lidu v míru i za války by bylo nepředstavitelné bez rozvoje technizace lékařství. Význam techniky vzrůstá jak ve zdravotnickém výzkumu, tak i ve zdravotnické praxi. Vyrůstají nároky na počty a kvalitu vyšetřovacích a léčebných metod u všech lékařských oborů. Zavádění nové techniky do zdravotnických zařízení je ale proces nákladný a je nutné tuto techniku účelně a racionálně využívat.

S rozvojem socialistického zdravotnictví v našem státě byly přidělovány značné finanční prostředky na vývoj, výrobu a nákup zdravotnického zařízení a techniky pro polikliniky, nemocnice a ostatní zdravotnická zařízení a ústavy. I velením Československé lidové armády byly a jsou přidělovány každoročně zdravotnické službě finanční prostředky na modernizaci stávajícího přístrojového vybavení zdravotnických zařízení a ústavů jak pro potřeby mírové, tak i polní zdravotnické služby. Vybavením zdravotnickou technikou se vojenská zdravotnická zařízení a ústavy vyrovnají obdobným zdravotnickým zařízením státní zdravotní správy a v některých oblastech jsou moderní zdravotnickou technikou vybavena lépe.

Jednou z takových oblastí vnitřního lékařství je oblast kardiologie. Moderní kardiologie se postupně začala rozvíjet s využitím elektrografie a rentgenových přístrojů počátkem tohoto století. Ještě před druhou světovou válkou byla na špičkových pracovištích zavedena srdeční katetrizace, ale překotný rozvoj této oblasti

lékařství začal až v šedesátých letech budováním koronárních jednotek s nepřetržitým monitorováním srdeční akce a používáním přístrojů pro operace s mimotělním oběhem. Rozvoj kardiologie nebyl náhodný. Ischemická choroba srdeční se ve vyspělých státech světa stala nejzávažnějším onemocněním středního věku s vysokou úmrtností i invaliditou. Mezi takto postižené státy patří i ČSSR a toto onemocnění se ve zvýšeném množství vyskytuje u příslušníků ozbrojených sil. Z USA, Anglie a skandinávských států se zavádění speciálních koronárních jednotek při interních odděleních spádových nemocnic během historicky krátké doby rozšiřuje i do Československa a jedna z prvních koronárních jednotek v ČSSR byla zřízena v Ústřední vojenské nemocnici Praha. V té době jsou již v této nemocnici získány zkušenosti s operacemi při mimotělním oběhu chlopňových srdečních vad a jiných srdečních defektů. Výsledky specializované a efektivní léčby akutních srdečních infarktů na těchto pracovištích byly i pro odborníky překvapující. Podařilo se snížit úmrtnost v nemocnicích na toto onemocnění, zejména u mladších věkových kategorií příslušníků ozbrojených sil, o více jak polovinu. Během několika let byl systém koronárních jednotek zaveden i v ostatních vojenských nemocnicích a dokonce i na rozvinutých lůžkových odděleních některých zdravotnických praporů. Význam činnosti těchto pracovišť, dnes označovaných jako jednotka intenzivní péče, nebyl přínosem pouze ve snížení úmrtnosti a zmírnění dalších následků srdečních infarktů, ale mohla být lépe poznávána a studována patofyziologie srdečního svalu, mohly být příslušnou technikou trvale registrovány poruchy srdečního rytmu, které dříve byly zjišťovány náhodně. Nové poznatky v elektrofyzilogii srdce umožnily konstrukci spolehlivých kardiostimulátorů, byla zaváděna a rozšiřována nová antiarytmika, zejména betablokátory. Rutinním zavedením koronarografického vyšetřování na některých pracovištích včetně vojenských se zpřesnily indikace k provádění rekonstrukčních operací na věnčitých tepnách. Vojenské zdravotnictví se i v této oblasti vyrovnalo špičkovým pracovištím nejen v našem státě a v Evropě, ale i ve světě.

Vědeckým a vysoce odborným přístupem k diagnostice, léčbě a rehabilitaci srdečních infarktů vojenští zdravotníci splnili úkoly celospolečenského zdravotnického programu boje proti kardiovaskulárním chorobám vytyčeného v dokumentech XV. sjezdu KSČ. Podařilo se zkrátit dobu neschopnosti ke službě pro nemoc a zmírnily se i následky akutních srdečních infarktů z hlediska úmrtnosti a invalidity. Přesto je nutné i v dalším období plně využívat získaných poznatků z etiopatogeneze ischemické choroby srdeční k výchovnému preventivnímu působení na odstraňování rizikových faktorů zejména u vojáků z povolání vyšších štábů, neboť všichni víme, že někdy ani dokonalá a pohotová zdravotnická technika v boji

s touto závažnou a stále rozšířenou nemocí nemá úspěch.

Potěšitelný je i značný nárůst a využívání přístrojů pro bicyklovou ergometrii v řadě vojenských zdravotnických ústavů a zařízení včetně i některých ošetřoven. Zátěžové elektrokardiografické vyšetření podstatně zpřesňuje diagnózu nedostatečnosti koronárního řečiště, i když má svá rizika. Zátěžové testy by neměly být prováděny lékařem, který pro toto vyšetření nemá předepsanou kvalifikaci a dostatečnou klinickou zkušenost a který nemá dostupné příslušné resuscitační potřeby včetně defibrilátoru.

Další nejvíce rozšířenou skupinou chorob u vojáků v činné službě jsou onemocnění zažívacího ústrojí. V diagnostice těchto chorob bylo v poslední době, zásluhou zavádění nových moderních vyšetřovacích metod, docíleno výrazného pokroku. Jsou to zejména endoskopické metody, využívající principu studeného světla a ohebnosti skleněných vláken, které umožňují relativně šetrně a s větším diagnostickým efektem zjistit patologické jevy orgánů zažívacího ústrojí. Touto technikou jsou v dostatečném množství vybaveny všechny vojenské nemocnice a řada lékařů těmito metodami dosahuje velmi dobrých výsledků. Přínosem endoskopického vyšetřování je větší spolehlivost při zjišťování defektů žaludeční sliznice, možnost odebrání biologického materiálu k histologickému a jinému vyšetření a přitom nemocný není ozařován rentgenovými paprsky. Tak jako každé jiné přístrojové a laboratorní vyšetřování je nutné i endoskopické metody zařazovat mezi pomocná vyšetření, uvážlivě je korigovat s celkovým klinickým obrazem a dalšími vyšetřovacími metodami. Nedostatkem této zdravotnické techniky je poměrně malá životnost — čím více vyšetření, tím více klesá kvalita vyšetřovacího přístroje. Cílem nadcházejícího období do roku 1985 je vybudovat ve všech vojenských nemocnicích endoskopické kabinety sloužící internistům i chirurgům a vybavené podle vydaného dokumentu „Orientační schémata přístrojového vybavení odborných oddělení vojenských nemocnic“ z roku 1979. V těchto kabinetech by byly soustředěny endoskopické přístroje k vyšetřování celé zažívací trubice včetně choledochoskopu, kde by v úzké spolupráci s chirurgy pracoval dostatečně erudovaný a zkušený ordinář-gastroenterolog se zaměřením na endoskopické vyšetřovací metody. Do kabinetu by byl přidělen i potřebný počet středně zdravotnického personálu znalého práce s touto technikou, aby efekt a výtěžnost těchto metod pro diagnostiku velmi častých chorob vojáků v činné službě byla co nejvyšší. Již v dnešní době jsou endoskopická pracoviště některých vojenských nemocnic, včetně jednoho vojenského lázeňského ústavu, počtem a kvalitou vyšetření vysoce hodnocena v resortu státní zdravotní správy.

Častým onemocněním především vojáků základní služby je onemocnění ledvin. Zvládnutí

problematiky léčení postižených ledvin má velký význam i z hlediska použití bojových chemických látek za války. I v míru dochází u vojáků k častým náhodným či úmyslným otravám chemickými látkami, které ohrožují život především selháním funkce ledvin. Z těchto důvodů jsou to právě vojenští zdravotníci, kteří při hledání nových účinnějších vyšetřovacích a léčebných metod jsou v našem státě v čele nefrologického výzkumu. Jedna z prvních umělých ledvin používaná běžně při léčení v našem státě byla umístěna v košické vojenské nemocnici. Vojenským zdravotníkům patří zásluha i za zdokonalení metody punkční biopsie ledvin, za její zavedení i do ostatních vojenských nemocnic a za řadu sdělení, kterými tuto metodu získávání biologického materiálu parenchymu ledvin zdůvodnili a srovnali s jinými výsledky vyšetření. Dalšímu rozvoji nejen ledvinové biopsie, ale i rozvoji vyšetření dalších bioticky získaných lidských tkání, brání omezená kapacita pracovišť tento materiál rychle, kvalitně a spolehlivě zpracovávat. Využívání pro diagnostiku preparátů zpracovaných na elektronovém mikroskopu, případně preparátů zpracovávaných histochemickými metodami, by mělo být snahou a cílem příslušného odborníka ve spádové vojenské nemocnici, ordináře pro nefrologii v příštích letech. Ve spolupráci s vojenskými mikrobiology se v poslední době daří uplatňovat nové vyšetřovací a léčebné metody při infekci ledvin a močových cest.

Zdravotnické statistiky posledních let, včetně údajů o zdravotním stavu vojáků v činné službě, ukazují trvalý růst nemocí nervových. Jsou to zejména cévní onemocnění mozku u vojáků z povolání vyšších věkových kategorií, ale především je to neustálý vzrůst postižení nervů způsobených poruchou pohybového ústrojí, zejména páteře. Zlepšenou resuscitační péčí přibývá i osob s poraněnými orgány nervové soustavy, kteří dnes přežívají a jsou v péči neurologů. Od doby první poloviny tohoto století, kdy se neurologie stává samostatným lékařským oborem, bylo zavedeno mnoho invazivních a neinvazivních diagnostických i léčebných metod. Pro vojenské neurology bylo příznivým faktem, že československá neurochirurgie vznikala v úzké součinnosti s vojenským zdravotnictvím v Praze a v Hradci Králové a že zpětně vynikající úspěchy vojenských neurochirurgů přispěly k rozvoji léčení nervových chorob.

Zamýšlíme-li se nad rozvojem zdravotnictví, ať již jako celku, nebo aplikovaného na vybranou skupinu populace jako jsou příslušníci ozbrojených sil, musíme si uvědomit velmi úzkou souvislost všech lékařských oborů. Zlepšená diagnostika vnitřních chorob umožňuje spolehlivě indikovat operační výkony nejen ve všeobecné chirurgii, ale i ve všech dalších operačních oborech. Účinnější léčba vnitřních chorob, zejména chorob oběhového ústrojí, umožňuje náročnější a déletrvající operace

i u starších nemocných. Nemenší díl zásluh na rozvoji péče o zdraví mají společně vyšetřovací a léčebné složky, jako je rentgenologie, nukleární lékařství, klinická hematologie a biochemie, transfúzní služba, mikrobiologie a imunologie, ale i léčebná rehabilitace, fyzikální léčba a další.

Na celém světě se rozvoj lékařských věd zákonitě ubíral cestou atomizace jednotlivých oborů a podoborů, cestou nízké specializace na jednotlivé systémy a orgány lidského organismu. Tímto způsobem bylo získáno mnoho cenných poznatků a z některých klinických lékařů se stali velcí odborníci pro určitou malou oblast lékařských věd, nebo se stali brilantními ovladateli několika málo nebo jedné vyšetřovací či léčebné metody. Pro udržení této vysoké profesionality i v budoucnu je nutno jít i ve vojenských nemocnicích touto cestou za předpokladu, že posuzování nemocného člověka bude prováděno současně příslušným týmem všech odborníků. Toto by v příštím období nemělo být pouze výsadou Ústřední vojenské nemocnice, případně vojenských zdravotnických pracovišť v Hradci Králové, ale pro tuto týmovou práci odborníků a specialistů je nutné vytvořit podmínky ve většině vojenských nemocnic.

Pokrok v zavádění nových vyšetřovacích a léčebných metod byl ve vojenském zdravotnictví zaznamenán i v lékařských oborech s menším počtem pracovníků a s menším počtem stanovených lůžek. V poslední době se zavádějí a uplatňují lepší a spolehlivější postupy v oboru nosního, ušního a krčního lékařství. Nejsou to pouze unikátní operační postupy na ORL oddělení Ústřední vojenské nemocnice v Praze, ale nové operační metody se zavádějí i v ostatních vojenských nemocnicích.

V oboru očního lékařství je to nejen výtečně zvládnutá technika nitroočních operací, např. ve vojenské nemocnici SNP Ružomberok, ale i zavádění nových přesnějších a automatických vyšetřovacích přístrojů, např. v Praze.

U psychiatricky nemocných jsou používána zase nová a účinnější léčiva a jsou používány vhodnější a účinnější formy boje proti alkoholismu a jiným toxikomaniím.

Ani kožní lékařství nezůstává při léčbě svých nemocných pouze u osvědčených mastí a roztoků. Používají se nová léčiva antimikrobní a antiflogistická. V příštím období pro některé vojenské nemocnice budou k dispozici moderní přístroje umožňující léčbu světlem o určité vlnové délce. U těžkých forem kožních chorob jsou dosahovány úspěchy v některých případech hemodialýzou, případně i peritoneální dialýzou. Užší spolupráce odborníka pro choroby kožní s internistou, klinickým imunologem, případně dalšími specialisty s odborníky bude zřejmě nezbytná.

Nové léčebné metody jsou zaváděny i ve všech oblastech stomatology. Jak v konzervativním ošetřování novými materiály, tak v protetice a i v léčbě paradentózy, která je u vojáků

z povolání velmi častým onemocněním, se ve všech vojenských nemocnicích, ale i na poliklinikách a posádkových zubních ambulatoriích, používají postupy, které jsou fyziologičtější a zvýrazňují funkci zubů jako důležitého orgánu pro ostatní tělesné funkce. Desítky zubních lékařů, kteří ošetřují chrup vojáků v činné službě, musí v dalším období důsledněji plnit plány sanace chrupu u osob svěřených do jejich odborné péče, zkracovat lepší organizaci své práce lhůty na další ošetření i lhůty zhotovování protetických náhrad.

Všechny lékařské obory ve vojenských nemocnicích jsou přímo závislé na rychlé, spolehlivé a kvalitní práci lékařů, zdravotních sester a laborantů, zejména na odděleních rentgenologických, a na práci v hematologických a biochemických laboratořích.

Rentgenologická oddělení jsou ve všech nemocnicích vybavena moderními rentgenovými přístroji, které většinou umožňují provádět náročná angiologická vyšetřování. V roce 1980 byl v Ústřední vojenské nemocnici v Praze dán do provozu celotělový počítačový tomograf jako druhý přístroj tohoto druhu v ČSSR. I když jde o přístroj složitý a nákladný, již jeho roční provoz ve vojenském zdravotnictví posunul možnosti diagnostiky patologických stavů prakticky všech orgánů lidského organismu na kvalitativně vyšší úroveň. Pro maximální využití tohoto přístroje je v budoucnu nutné, aby u vybraných nemocných z ostatních vojenských nemocnic byla možnost této šetrné, kvalitní a v některých případech nenahraditelné diagnostiky využívána.

Na odděleních klinických laboratoří vojenských nemocnic budou postupně zaváděny moderní automatické analyzátory, které pracují s vyšší přesností získaných hodnot, zrychlují vyšetření a odstraňují dosavadní jednotvárnou práci laborantek. Personál na těchto odděleních bude moci zavádět další vyšetřovací metody, zejména radiosaturační analýzu.

Oddělení nukleárního lékařství Ústřední vojenské nemocnice je dosud ve vojenských nemocnicích jediné, ale jeho kapacita, přístrojové vybavení a odborná úroveň jej řadí mezi přední pracoviště v našem státě. Radioizotopická vyšetření jsou dosud nákladná, a i když kvalitativním způsobem zpřesňují diagnostiku řady chorob, nelze v dohledné době z důvodů personálních, provozních i přidělených pro-

středků tato oddělení zřídit v ostatních vojenských nemocnicích. Přes tyto obtíže by ale bylo možné postupně vybudovat v některých vojenských nemocnicích detašovaná pracoviště vybavená základní měřicí technikou tuzemské výroby a odborně řízená oddělením nukleárního lékařství, která by mohla ve prospěch spádu vojenské nemocnice provádět vybrané potřebné a jednoduché radiosaturační analýzy. Zavedení těchto metod by umožňovalo stanovení plazmatických hladin prakticky všech hormonů, stanovení antigenů hepatitidy B, specifických protilátek, nádorových antigenů, imunoglobulinů, stanovení plazmatických hladin některých důležitých léků jako např. kardiotonik a jiných biologicky důležitých látek.

Smyslem a cílem tohoto sdělení je na uvedených příkladech zdokumentovat plnění hlavních směrů rozvoje zdravotnické služby ČSLA v oblasti zavádění nových vyšetřovacích a léčebných metod. V tomto článku nelze postihnout všechny lékařské obory a jejich přínos pro zmírnění obtíží našich nemocných. I když v každé vojenské nemocnici, na každém oddělení jsou ještě pracovní, odborné a i z hlediska socialistické lékařské etiky určité rezervy, bylo v uplynulých letech ve vojenském zdravotnictví jako celku dosaženo řady úspěchů. Ve srovnání s obdobnými zdravotnickými ústavy a zařízeními státní zdravotní správy léčíme na úrovni současných poznatků vědy a techniky a máme k tomu vytvořeny i potřebné materiální a technické předpoklady.

Souhrn

Autor uvádí přehled rozvoje některých lékařských oborů ve vojenském zdravotnictví z hlediska zavádění nových vyšetřovacích a léčebných metod zejména na odborných odděleních vojenských nemocnic. Je zdůrazněna problematika obtížnosti souladu potřeb s možnostmi zdravotnické služby ČSLA. Je poukázáno na rozvoj péče u nejčastěji se vyskytujících skupin chorob u vojáků v činné službě a ukázáno na úspěchy vojenského zdravotnictví.

Na několika příkladech byly naznačeny i možné cesty rozvoje efektivnějších vyšetřovacích a léčebných metod v dalším období.

Klíčová slova: Vyšetřovací a léčebné metody; Zdravotnická technika; Vojenské nemocnice.